

Sporthallen i Kiruna: när författaren tog parti

Berättelse

En vinter som skakade Sverige

Vintern 1969 lade sig mörkret tidigt över Malmfälten i norra Sverige. Här, i Kiruna, Malmberget och Svappavaara, bröt arbetare den järnmalm som gjorde Sverige rikt. Men under jorden härskade kyla, damm och en ständig kontroll. Många kände sig behandlade som maskiner snarare än människor. Den 9 december fick det vara nog: 35 arbetare i Svappavaara satte sig ner i gruvan och vägrade arbeta. Protesten spred sig som en löpeld. Inom kort hade mer än 4 500 gruvarbetare gått ut i strejk.

Det var en vild strejk – en strejk som facket inte hade godkänt och inte kunde styra. Det gjorde den både farlig och historisk. För att kunna samlas, fatta beslut och hålla ihop hyrde arbetarna Sporthallen i Kiruna. Dit strömmade tusentals människor för stormöten där rösterna ekade mellan väggarna och besluten togs gemensamt, med handuppräkning.

Författaren i publiken

Bland alla dessa människor fanns en kvinna som många kände igen: författaren Sara Lidman. Hon kom själv från en liten by i Västerbotten och hade i hela sitt liv skrivit om vanliga, ofta fattiga människor i norr. Året innan, 1968, hade hon gett ut reportageboken *Gruva*, där hon lät arbetarna själva berätta om sitt slitsamma liv, med fotografier av gruvarbetaren Odd Uhrbom. Boken hade gjort djupt intryck och bidragit till att hela landet började tala om arbetarnas situation.

Nu var hon tillbaka i gruvmiljön, men i en ny roll. Tv hade anlitat henne för att göra ett reportage om strejken. På papperet var hon alltså en journalist: någon som skulle iaktta på avstånd, ställa frågor och rapportera så objektivt som möjligt. Det var så uppdraget var tänkt.

Talet

Men Sara Lidman var inte gjord för att stå på avstånd. För henne handlade allt om att ställa sig vid de svagas sida, inte om att betrakta dem utifrån. På ett av de stora mötena i Sporthallen reste hon sig och bad att få ordet. Inför tusentals strejkande höll hon ett tal. Hon lovade att skänka hela sitt arvode från tv till de strejkande arbetarna. Dessutom skulle 10 000 kronor från hennes egen bok gå rakt in i strejkkassan – en betydande summa, som motsvarar långt över hundra tusen kronor i dagens penningvärde. Hallen exploderade i jubel.

I det ögonblicket var hon inte längre en utomstående reporter. Hon hade gjort sitt val öppet, inför alla, och blivit en av dem.

Priset

Just det jublet blev hennes fall i tv-bolagets ögon. En journalist förväntades vara neutral och inte ta parti. Genom sitt tal hade Sara Lidman tydligt brutit mot den regeln. Beslutet kom snabbt: hon

avskedades från sitt uppdrag. Det reportage hon hade kommit för att göra skulle aldrig bli av på det sätt som var tänkt.

Men Sara Lidman ångrade sig aldrig och tog inte tillbaka ett enda ord. Hennes hållning var lika enkel som svår att leva upp till: tvingades hon välja mellan att behålla ett uppdrag och att stå upp för dem hon trodde på, valde hon människorna. Att förlora jobbet vägde lätt mot det.

Efteråt

Strejken pågick i 57 dagar och avslutades den 4 februari 1970. Den brukar i dag räknas som en av de viktigaste händelserna i modern svensk arbetarhistoria – ett tillfälle då vanliga arbetare visade att de kunde resa sig och kräva sin rätt. Det vore fel att säga att Sara Lidman startade strejken; den hade många och djupa orsaker. Men bilden av en av Sveriges största författare som klev fram i en sporthall och offentligt valde arbetarnas sida har blivit en del av berättelsen om de där vintermånaderna. Den säger något viktigt om henne: att orden i hennes böcker och handlingarna i hennes liv pekade åt samma håll.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
Malmfälten	gruvområdet i norra Sverige där man bryter järnmalm
järnmalm	sten som man utvinner järn ur
att härska	att styra och dominera
en löpeld	något som sprider sig mycket snabbt
en vild strejk	en strejk som facket inte har godkänt
ett fack	en organisation som tar tillvara arbetarnas intressen
ett stormöte	ett stort möte med mycket folk
ett reportage	en saklig skildring i tv eller tidning av något verkligt
att anlita	att be någon utföra ett arbete mot betalning
att iaktta	att titta på och observera
objektiv / neutral	som inte tar någons parti
ett arvode	betalning för ett uppdrag
en strejkkassa	pengar som hjälper de strejkande ekonomiskt
penningvärde	hur mycket pengar är värda vid en viss tid
att avskeda	att ge någon sparken från arbetet
en hållning	ett sätt att tänka och stå för något

Läsförståelsefrågor

1. Vad var den utlösande händelsen den 9 december 1969?
 1. Sara Lidman gav ut boken *Gruva*.
 2. 35 arbetare i Svappavaara satte sig ner och vägrade arbeta.
 3. Tv sände ett reportage om gruvorna.
2. Varför kallas strejken en "vild strejk"?
 1. Den var olaglig och våldsam.
 2. Den hölls ute i naturen.
 3. Facket hade inte godkänt den och kunde inte styra den.
3. Vilken roll hade Sara Lidman när hon kom till Kiruna under strejken?
 1. Hon var anlitaad av tv för att göra ett reportage.
 2. Hon var ledare för strejken.
 3. Hon arbetade själv i gruvan.
4. Vad lovade hon i sitt tal i Sporthallen?
 1. Att skriva en ny bok om strejken.
 2. Att ge sitt arvode från tv och 10 000 kronor till de strejkande.
 3. Att förhandla med gruvbolaget.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Reportageboken *Gruva* kom ut 1968, året före strejken.
 2. Tv-bolaget belönade Sara Lidman för hennes tal.
 3. Strejken pågick i 57 dagar.
 4. Sara Lidman var själv född i Malmfälten.
6. Texten säger att Sara Lidman "på papperet" var en journalist. Förklara vad som menas med uttrycket här.
7. Varför blev just jublet i hallen "hennes fall i tv-bolagets ögon"? Förklara sambandet.
8. På vilket sätt hänger boken *Gruva* ihop med det Sara Lidman gjorde under strejken?
9. Texten säger att det "vore fel att säga att Sara Lidman startade strejken". Varför är det viktigt att formulera det så?
10. I sista stycket står det att "orden i hennes böcker och handlingarna i hennes liv pekade åt samma håll". Förklara vad detta betyder med egna ord.

Diskussionsfrågor

- En journalist förväntas vara neutral, men Sara Lidman valde att ta parti. Finns det situationer där det är rätt att överge neutraliteten? Argumentera för båda sidor.
- Sara Lidman förlorade sitt uppdrag men ångrade sig aldrig. Vad är det värt att förlora för att stå för det man tror på?
- Den vilda strejken visade att vanliga människor tillsammans kan förändra ett samhälle. Vilka exempel på folkligt engagemang känner du till, från ditt hemland eller någon annanstans?
- **Skriv (4 meningar):** Skriv om en person, känd eller okänd, som du tycker har handlat modigt genom att ställa sig på de svagas sida. Förklara vad personen gjorde och varför det betydde något.